

Marin Sorescu

Visat núm. 19

(abril 2015)

per Corina Oproae i Xavier Montoliu Pauli

«La poesia ha estat sempre per a mi molt elevada, gairebé sagrada. Aquella quantitat ínfima d'ésser que, segons el que deia Plató, té eternament al seu voltant una infinitud de no-ésser. Maldo per defensar l'ésser.»

Marin Sorescu concebia la poesia d'aquesta manera, tal com ell mateix va escriure l'any 1972 al pròleg a la segona edició del llibre *Tot sol entre poetes* (1964), la seva primera publicació.

Des d'aleshores, va romandre fidel a un estil propi i genuí, *la lírica soresquiàna*, que va desplegar i destil·lar en tota la prosa i en la dramàtica, i més enllà: va ser un creador amb una personalitat polifacètica, com ho evidencia la complexitat dels seus pensaments, manifestats també mitjançant l'assaig, la pintura, el dibuix i els seus diaris, que fan d'ell un intel·lectual amb una voluntat estètica i artística ben definida.

Nascut el 1936 a Bulzești, a la regió d'Oltènia, al sud de Romania, l'any 1955, amb 19 anys, comença els estudis universitaris a la Universitat A. I. Cuza de la ciutat de Iași, capital de la Moldàvia romanesa —a l'altra banda del país—, primer al departament de llengua i literatura russes i després al de llengua i literatura romaneses. Durant l'època universitària publica alguns poemes a revistes (són poemes de caire satíric i fantàstic, elements que esquitxen tota la seva producció, cada vegada més refinada) i participa en diferents cenacles literaris.

Marin Sorescu beu dels nous corrents europeus del moment, apareguts després de la Segona Guerra Mundial, que donen un nou aire a un panorama poètic dominat fins aleshores pel simbolisme i el surrealisme. En aquella Romania postbèl·lica, s'imposa un estil neomodernista caracteritzat pel rebuig de les formes de *l'esprit du siècle* (el de les guerres europees), amb una recerca de la llibertat interior i la recuperació de temes tractats d'una manera lúdica, de joc, que amaga, però, la tragèdia, i que, d'altra banda, és clar, va derivar en l'absurd, que també va fer aflorar; una manifestació artística sorgida en contraposició a una realitat cada cop més absurda a què va anar tendint també Romania, on, finalment, es va imposar l'anomenada «llengua de fusta» del règim.

L'any 1960, Sorescu acaba la tesina, dedicada a la poesia de Tudor Arghezi (1880-1967). L'any següent, es casa amb Virginia Seitan, i aquell mateix any Gheorghiu-Dej és escollit president de la República Socialista de Romania: el comunisme és un fet. Sorescu és *repartizat*, és a dir, destinat obligatòriament a Bucarest per les autoritats per treballar com a redactor de la revista *Viața studentescă*. I el 1963 és transferit com a redactor a la revista *Luceafărul*, apareguda per primer cop el 1958, que s'adreçava als joves escriptors precisament de la generació dels seixanta, entre els quals sobresurten Nichita Stănescu o Sorescu mateix.

L'any 1964 publica el volum *Tot sol entre els poetes*, que recull poemes escrits durant la vida d'estudiant, que havien romàs durant uns quants anys «al calaix (millor dit a les butxaques, ja que

no tenia calaix) de l'autor, que sabent que faria literatura, no es decidia amb quina cosa havia de començar». Es tractava de paròdies a tall de retrats o de «fotografies de versos o fotografies de fotografies», sota els quals hi ha sempre un substrat líric. Entre els personatges hi trobem Nina Cassian, Tudor Arghezi, Miron Radu Paraschivescu, La Fontaine, Serguei Aleksàndrovitx Iessenin o joves poetes contemporanis seus, com Stănescu mateix.

Tanmateix, és al volum *Poemes*, publicat l'any 1965, que el jo líric, la seva autèntica veu, es perfila del tot amb més rotunditat. És l'any de la mort del dictador Gheorghiu-Dej, que ha designat com a successor Nicolae Ceaușescu, el qual és escollit president el 1967 —fins l'any 1989, any de la dita Revolució de 1989. La Romania comunista es va cloent en ella mateixa, i s'imposa l'anomenat *realisme socialista* amb un dur sistema de control de la llibertat i de la creació artística i literària, gestionat per la policia secreta del règim, la *Securitate*, i pels censors del règim, en el qual els autors s'encabeixen sota una màscara impersonal i anònima amb produccions minimalistes, o bé, com Sorescu, exploten desmesuradament la llibertat d'invenió propera encara al surrealisme. D'aquí també en sorgeix la seva necessitat de saltar de la poesia al teatre, en què la seva veu —sota la qual sovint parlen altres veus com la de Shakespeare o Jonàs— pot projectar-se a un públic ampli que sap captar amb complicitat el substrat dramàtic i líric.

En el marc de la Guerra Freda, a causa de l'acostament de Romania a Occident i l'allunyament de la URSS encara hi ha una certa tolerància cultural i social. Sorescu és convidat a visitar els Estats Units —on va poder fer una estada d'un any— i la Gran Bretanya, on l'interès per la literatura del bloc soviètic era ben elevat. Aquests viatges el beneficien enormement, perquè entra en contacte amb autors anglosaxons i, encara més important, com que la seva poesia ofería aspectes dels quals el sistema literari americà no disposava, és traduït i publicat en diverses revistes anglosaxones.

De retorn a Romania es converteix en un autor també popular, que el règim es digna respectar, la qual cosa li permet de participar en diversos festivals de poesia arreu del món; entre altres, a Edimburg el 1971, a Berlín el 1973, a Rotterdam el 1974 —on coneix Octavio Paz, a qui l'unirà una gran amistat— o a Mèxic el 1981 i el 1982.

L'any 1979, de camí cap a Madrid, fa parada i fonda a Barcelona, i anota al seu diari: «entenc ara el català (com a romanès, sense haver-lo après!) —i també puc entendre l'espanyol, amb ajuda de les altres llengües romàniques. El català és, però, una llengua diferent i té dret a aquest estatut».

El mateix any de la caiguda del Comunisme, al Museu d'Art de Brașov hi té lloc la seva primera exposició, amb quaranta-tres quadres fets a l'oli. Un any més tard és nomenat director de l'Editorial Scrisul Românesc de Craiova i fa una exposició al Museu d'Art de Cluj-Napoca. El 1991 esdevé membre de l'Acadèmia romanesa i el 1992 defensa la seva tesi doctoral a la Universitat de Bucarest: «L'insòlit com a energia creadora». El 1993 accepta el càrrec de ministre de Cultura sense pertànyer a cap partit polític. Dos anys després, malalt de cirrosi i hepatitis, deixa el ministeri, i mor d'un atac de cor el 8 de desembre del 1996, a Bucarest, a l'edat de seixanta anys. Després de la mort, van quedar quinze manuscrits inèdits entre poesia, assaig, diari i novel·la.

Quant a l'obra literària, ens trobem davant d'una manera ben peculiar de descriure les realitats anímiques universals humanes amb ironia i imaginació; d'aquí que les primeres produccions recorrin a la paròdia i a la paràbola, i els seus poemes siguin definits també com a «faules iròniques». Per això els seus poemes malden per arribar al denominador comú humà per trobar veritats. Des de la plena consciència. És precisament aquest tel·li d'ironia —la llavor de la seva poesia— que el distancia del surrealisme o del realisme.

Essencial, original i inventiu, Sorescu es reafirma públicament quan comença a representar les seves obres de teatre. Aleshores esdevé popular. Tal com afirma el crític D. Sam Abrams a *Núvol*:

«Efectivament, la poesia i el teatre de Sorescu estan units per la base. De fet, els poemes de Sorescu són al capdavant petits monòlegs dramàtics».

Tornant, però, a la seva poesia, el to inicial carregat d'ironia va revestint-se d'altres tonalitats més profundes en l'intent de dilucidar el sentit de qüestions profundes de l'existència humana. Recorre sovint a la història, la mitologia i el territori del discurs filosòfic, la qual cosa fa que el seu univers poètic sigui cada vegada més profund. Els temes existencialistes, tothora universals i subjectius, el situen, d'alguna manera, en l'ampli context de l'avantguarda, en plena sintonia amb el món, justament abans que el règim de Ceaușescu tanqués Romania amb pany i forrellat.

Els seus versos enginyosos, plens de suggeriments xocants, van ser —i són— la delícia del públic, de primer el romanès i posteriorment l'estranger, perquè l'han traduït a més de vint llengües; i de la crítica, que va veure en ell una promesa. Potser per això, diferents crítics literaris coincideixen a afirmar que escriptors com Sorescu, neixen en la llengua que neixen, arriben a universals.

Fidel als seus principis, Sorescu assoleix una genuïtat tan elevada que, juntament amb Nichita Stănescu (1933-1983), és considerat un dels poetes més importants del moment. No debades, sovint s'ha discutit quin dels dos ocuparia el segon lloc en el podi de poetes romanesos, amb el benentès que el mític i romàntic Mihai Eminescu (1850-1889) deté el primer.

El seu univers poètic és un espai-temps que va de dret a l'essència de la vida mateixa per mitjà d'uns versos aparentment absurds, però d'una profunditat que de vegades ens defuig. En la seva poesia concisa, algebraica, amb dosis altes d'ironia i al·lució, és on destil·la la peculiar exploració de les incerteses existencials i de l'absurditat de la condició humana amb intel·ligència aguda i mordaç —exploració no gens estranya en un poeta que comparteix origen amb Tzara o Ionesco. Com diu la crítica romanesa Monica Lovinescu: «Marin Sorescu no riu, no fa literatura humorística. Té, però, humor. Negre. Aquell que revela l'insòlit, que embolica les relacions entre les coses per evidenciar l'absurditat, aquell que facilita la distància de la mirada, la lucidesa amarga, que deixa que passi el crit».

Malgrat que tota la seva producció quedi inserida, doncs, en el context repressiu del sistema comunista, les reaccions de Sorescu davant del cada vegada més absurd i dur règim polític, van ser, tal com apuntava el crític Virgil Nemoianu en el suplement literari del *Times*, sempre cautes: mai no va caure en el servilisme ni tampoc no es va aventurar en la dissidència, i va aconseguir evitar qualsevol conflicte directe amb les autoritats; però, com molts altres escriptors, va tenir dificultats per publicar les seves obres —o bé, als anys vuitanta, la *Securitate* va estar vigilant-lo i va ser sentenciat a tres mesos d'arrest domiciliari. No va ser fins l'any 1991 que va aconseguir publicar el llibre *Poemes escollits per la censura*. De fet, havia deixat que la ironia anés fent la seva feina; aquesta tendència a la ironia i no a la confrontació va fer possible que Sorescu pogués publicar amb certa freqüència durant el regim comunista, encara que a les seves obres teatrals va sobrepassar certs límits, la qual cosa va generar controvèrsia.

A Romania va rebre els premis més importants. A nivell internacional, va rebre la medalla d'or al Festival Internacional de Poesia de Nàpols (1969); el Premi de Poesia de l'Accademia delle Muse, a Florència (1978); el tercer premi mundial Fernando Rielo, Madrid (1983); i el premi Herder, a Àustria.

Els seus temes, ben recurrents, sempre giren al voltant de l'emoció, i abasten des de la relació amb la vida, l'amor o el joc fins a la soledat i la mort; tanmateix, per sobre de tot, sempre són tractats des de la quotidianitat, entesa com una realitat latent, perceptible. El do que té Sorescu és el de transformar el fet quotidià en estrany o fins i tot en extraordinari. Aquí rau la facilitat amb què l'autor arriba al lector «sense gaires entrebancs», com diu Francesc Parcerisas al pròleg de la

traducció catalana: «llegir Sorescu és quedar empantanegat per la força inesperada del sentit que se'ns ofereix i se'ns amaga -com en un joc de mans en què el mag ens ensenya un truc determinat només per distreure'ns i, mentrestant, engalipar-nos amb una nova meravella que mai no sabrem d'on ha sortit, com s'ha produït».

A pesar de la seva gran popularitat a Romania, la seva fama va decaure considerablement, i Sorescu va ser més aviat ignorat que apreciat, especialment arran d'haver acceptat la cartera ministerial de Cultura en el primer govern després de la Revolució de 1989.

Tanmateix, l'univers axiològic de Sorescu, tal com escriu la seva neboda, Sorina Sorescu, professora de literatura comparada a la Universitat de Craiova, i especialista en l'obra de l'oncle, és «en contínua redefinició», i gràcies a les traduccions que se'n continuen fent a l'estranger, Sorescu comença a ocupar el lloc que mai no hauria hagut de perdre.

El seu darrer llibre porta un títol evident, però també irònic i ple d'humor: *El pont*. Recull els poemes que va escriure o dictar a la seva esposa Virginia i que ella va publicar pòstumament. Eugen Simion veu en aquest darrer llibre de poemes la voluntat de Sorescu de dir la seva sobre el drama existencial i metafísic de l'home: «La poesia era el seu últim vincle amb el món que l'envoltava, la seva última esperança abans d'encomanar-se al no-res... Un testimoni realment sacsejador (...) una victòria de l'esperit poètic sobre la fragilitat del cos».

OBRES CITADES:

SORESCU, Marin. *În lumea latină, Jurnal VIII*. Craiova: Editura Eikon, 2014, p. 49. [Edició de George Sorescu, germà del poeta.]

LOVINESCU, Monica. *O istorie a literaturii române pe unde scurte 1960-2000*. Bucarest: Humanitas, 2014, p. 296.

Dicționarul General al Literaturii Române. Bucarest: Editura Univers Enciclopedic, 2007, p. 311.